

UPE

DZĪVNEKI

- AMERIKAS SIGNĀLVĒZIS
- DZELONVAIGU VĒZIS
- ROTANS
- SARKANAUSU BRUŅURUPUCIS

LAKSTAUGI

- KANĀDAS ELODEJA

AMERIKAS SIGNĀLVĒZIS

Pacifastacus leniusculus

Американский сигнальный рак
Signal crayfish

PAZĪMES

Vidēja lieluma zilgani vai sarkanīgi brūns 7–13 cm garš vēzis. Ķermenis gluds, bez dzeloņiem. Spīles masīvas un strupas. Raksturīgā pazīme – liels gaišs plankums pie spīļu atvēruma savienojuma vietā.

Dzīvo upēs, ezeros, drenāžas kanālos, kā arī var būt sastopams iesāļos ūdeņos. Rok alas.

Visēdājs, kura barība ir ļoti daudzveidīga, ieskaitot citas vēžu sugas. Novērojams kanibālisms.

IZCELSME

Ziemeļamerika – ASV un Kanāda.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Izplatījies introducējot vai nesankcionēti ielaižot, kā arī dabiskā veidā pa upju-kanālu tīklu. Eiropā pirmo reizi ievests Zviedrijā 1959. gadā no Kalifornijas. Suga veiksmīgi tika introducēta vietās, kur vēžu mēra rezultātā bija iznīkušas platspīļu vēža *Astacus astacus* populācijas. Amerikas signālvēzis Latvijā apzināti ievests 1983. gadā, jo strauji samazinājās vietējo vēžu krājums.

IETEKME

Apdraud vietējo platspīļu vēzi *Astacus astacus*, jo pārnēsā vēžu mēri, pret kuru pats ir imūns. Ietekmē bentisko organismu sabiedrības ūdenstilpēs.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Var izmantot pārtikā, vēžus drīkst ķert atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Nepārnest no vienas ūdenstilpes uz citām.

AMERIKAS SIGNĀLVĒZIS SASTOPAMS 27 EIROPAS VALSTĪS UN REĢIONOS.

DZELONVAIGU VĒZIS

Orconectes limosus

Американский полосатый рак

Spiny-cheek crayfish

PAZĪMES

5–10 cm garš vēzis, kura krāsojumu ietekmē apkārtējās vides apstākļi, parasti krāsojums ir no tumši brūna līdz olīvzaļam. Galvenā pazīme – izteikti dzeloņi galvas sānu daļā. Uz astes nodalāmi divi brūni plankumi, kas izskatās kā joslas astes garenvirzienā. Joslas īpaši izteiktas pēc bruņu nomaiņas. Bruņas maina divas reizes gadā.

Visēdājs, kura barība ir daudzveidīga – beigti dzīvnieki, gliemji, augi. Dzīvesveids izteikti agresīvs – lielākie īpatņi mazākos padzen no barības.

Dzīvo gan upju straujtecēs, gan lēni tekošos posmos, ezeros un mākslīgās ūdenskrātuvēs. Dod priekšroku seklām gultnēm ar noguluma slāni. Suga, kura spēj pielāgoties dažādiem vides apstākļiem (piesārņojumam, zemai skābekļa koncentrācijai, ūdens temperatūras izmaiņām).

IZCELSME

Ziemeļamerika – ASV austrumu piekraste un Kanāda.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Apzināti vai dabiski izplatoties pa upju-kanālu tīklu. Makšķernieki izmantoja dzeloņvaigu vēzi kā zivju ēsmu, tādējādi ļaujot tam izplatīties jaunās vietās. Eiropā apzināti ievests 19. gs. beigās, lai samazinātu Amerikas signālvēža izplatību. Lietuvā konstatēts 1994. gadā, bet Baltkrievijā – 1997. gadā, no kurienes ienācis Latvijā. Sākot ar 1999. gadu, novērots Latvijā un plaši izplatījies Ventas, Lielupes un Daugavas baseinu apgabalos.

IETEKME

Apdraud vietējo platspīļu upesvēzi *Astacus astacus*, jo pārnēsā vēžu mēri. Ar savu agresivitāti, ātro vairošanos un izturību pret vides kvalitātes izmaiņām apdraud vietējās sugas.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Var izmantot pārtikā, tādēļ vēžus drīkst ķert atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Nepārnest no vienas ūdenstilpes uz citām.

VISMAZĀKAIS VĒZIS LATVIJĀ.

ROTANS

Perccottus glenii

Ротан

Amur sleeper

PAZĪMES

Baru zivs ar ieapaļu ķermeni, kas astes daļā no sāniem nedaudz saplacināts. Raksturīgas divas muguras spuras. Galva no augšas saplacināta. Mute vērsta uz augšu, pilna ar sīkiem un asiem zobiem. Mugura tumši zaļgana, ar melniem plankumiem uz spurām un astes, sāni un vēders zaļgandzelteni. Nav sānu līnijas. Pirms nārsta tēviņa ķermenis kļūst melns.

Saldūdens zivs, kas sastopama ūdenstilpēs ar bagātīgu veģetāciju – upes attekās, dīķos, ezeru un ūdenskrātuvju seklūdens daļā. Izturīgs pret skābekļa trūkumu. Ierokoties dūņās, izdzīvo līdz dūņām izžūstošās vai izsalstošās ūdenstilpēs.

Plēsīga un rijīga zivs, kas barojas ar dažādiem bezmugurkaulniekiem (kukaiņu kāpuriem, vēžveidīgajiem), kurkuļiem, zivju ikriem un mazuļiem.

IZCELSME

Dabiskās izplatības areāls ir ziemeļaustrumu Ķīna un Ziemeļkoreja. Bieži sastopams Amūras upē, Ohotskas jūras baseinā un dīķos Sahalīnā.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

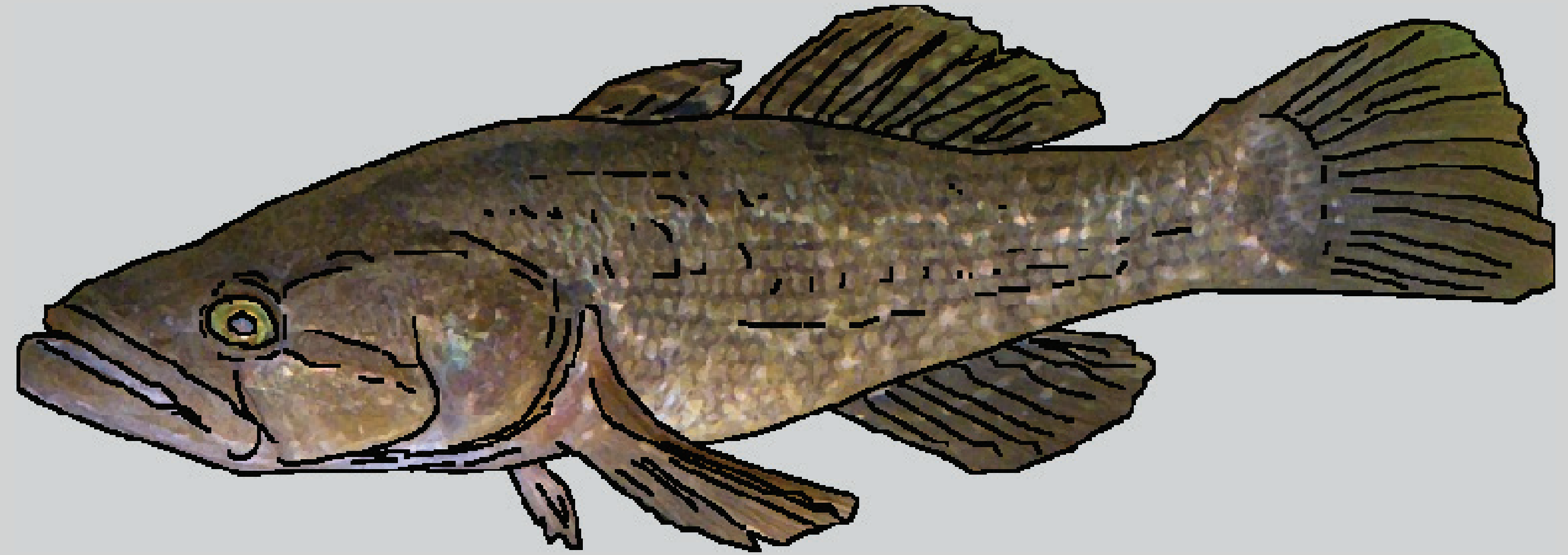
Galvenokārt kopā ar zivjaudzētavu zivīm (neapzināta izplatīšana) vai izlaižot no akvārijiem, taču vēlāk suga sākusi izplatīties migrāciju ceļā. Rotans Latvijā konstatēts 1996. gadā.

IETEKME

Negatīvi ietekmē zivju krājumus. Mazās un slēgtās ekosistēmās rotans kļūst par dominējošo sugu, būtiski samazinot tajās sastopamo bezmugurkaulnieku un abinieku sugu skaitu. Ūdenstilpēs, kur regulāri novērojama zivju slāpšana, kļūst par vienīgo zivju sugu.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Makšķerējama zivs, kuru var izmantot pārtikā. Potenciāla akvāriju zivs. Ūdeņos, kur sastopamas vairākas plēsīgo zivju sugas, tā populācijas ir nelielas.

IZTURĪGS PRET SALU, PAVASARĪ, ATKŪSTOT ŪDENIM, VAR ATDZĪVOTIES.

SARKANAUSU BRUŅURUPUCIS

Trachemys scripta elegans

Красноухая пресноводная черепаха

Red-eared slider

PAZĪMES

Vidēja lieluma (vidēji 15–20 cm) saldūdens bruņurupucis. Galvenā pazīme – dzelteni vai sarkani plankumi galvas abās pusēs. Bruņurupuča bruņas un āda ir no olīvzaļas līdz brūnai ar dzeltenām svītrām vai plankumiem. Tēviņi parasti ir mazāki par mātītēm ar garākam astēm un nagiem.

Dzīvo saldūdeņos – upēs, grāvjos, purvos, ezeros un dīķos. Visēdājs, kas pārtiek galvenokārt no dažādiem dzīvniekiem – zivīm, abiniekiem, gliemjiem.

IZCELSME

ASV dienvidaustrumu daļa un Meksikas ziemeļu daļa.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Neapdomīgi izlaižot no mājas terārijiem savvaļā. Latvijas ūdenstilpēs konstatēts 2005. gadā.

IETEKME

Var apdraudēt Latvijā ļoti reto Eiropas purva bruņurupuci *Emys orbicularis*. Tā parādīšanās purva bruņurupuču apdzīvotajās vietās var novest pie šo sugu konkurences par barību, sildīšanās un olu dēšanas vietām.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Neizlaist savvaļā mājas terārijos turētus bruņurupučus. Izvērtēt bruņurupuču iegādes nepieciešamību!

SARKANAUSU BRUŅURUPUCIM IR SLIKTA DZIRDE, BET LABA REDZE UN TIE LABI IZJŪT VIBRĀCIJAS.

KANĀDAS ELODEJA

Elodea canadensis
Элодея канадская
Canadian waterweed

PAZĪMES

Kanādas elodeja ir ūdensaugš, kura stublājs ir pilnīgi iegrimis ūdenī un, atkarībā no apstākļiem, sasniedz ļoti dažādu garumu (0,3–3 m). Nelielās, tumši zaļās lapiņas sakārtotas mieturos pa trim. Ziedošas elodejas Latvijā novērojamas ļoti reti, Eiropā tās sēklas nenogatavina un pavairojas tikai veģetatīvi.

IZCELSME

Sugas dabiskais izplatības areāls ir Ziemeļamerikas vidēji siltā klimata apgabali.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Eiropā 19. gs. pirmajā pusē Kanādas elodejas sāka audzēt akvārijos un no tiem nokļuva ūdenskrātuvēs. Pirmo reizi savvaļā šī suga atrasta 1836. gadā Īrijā, Latvijā – 1872.gadā.

IETEKME

Blīvas elodeju audzes noēno vietējās ūdensaugu sugas un kavē ūdens kustību ūdenstilpē.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Neizmest akvārijos audzētas elodejas un citus ūdensaugus ūdenstilpēs dabā. Vietās, kur elodejas savairojušās, tās ir grūti ierobežot, jo arī īsas auga daļas ir spējīgas iesakņoties.

KANĀDAS ELODEJA SPĒJ ĻOTI ĀTRI SAVAIROTIES JAUNIZRAKTOS DĪĶOS UN MELIORĀCIJAS GRĀVJOS, DABISKĀS ŪDENSTILPĒS VIETĒJĀS ŪDENSĀUGU SUGAS IR DAUDZ KONKURĒTSPĒJĪGĀKAS.

KRASTMAIĻA

LAKSTAUGI

- ADATAINĀIS DZELONĢURĶIS
- PUĶU SPRIGANE

KOKAUGI

- OŠĻAPU KĻAVA

DZĪVNEKI

- AMERIKAS ŪDELE
- ONDATRA (BIZAMŽURKA)

ADATAINAIS DZELONĢURĶIS

Echinocystis lobata

Эхиноцистис иглистый

Balsam-apple

PAZĪMES

Viengadīgs ķirbju dzimtas augs ar kāpelējošu stublāju, ko viegli atšķirt pēc bālganajiem ziediem jūlijā un augustā, bet vēlāk pēc augļiem – mīksti dzeloņainiem “gurķīšiem”. Auga stublājs, kas var sasniegt pat 8 m garumu, ar stīgām piestiprinās pie kokiem un krūmiem.

Veido biezas audzes upju krastos – gar Daugavu, Ventu, Lielupi, Abavu un citur.

IZCELSME

Sugas dabiskais izplatības areāls ir Ziemeļamerika, izņemot tās ziemeļu un dienvidu reģionus.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Eiropā ievests 20. gs. sākumā kā dekoratīvs, kāpelējošs krāšņumaugs, ko joprojām audzē gar žogiem, pie ēku sienām, uz terasēm. Latvijas dārzos dzeloņgurķis ieviests 20. gs. 60. gados, 70. gadu sākumā pirmo reizi suga atrasta savvaļā. Izplatās tikai ar sēklām ar upju straumes vai cilvēku palīdzību. Katrs auglis satur sēklas, kas vēlāk izbirst un nākamajā gadā izdīgst.

IETEKME

Samazina vietējo sugu daudzveidību, noēnojot citus krastmalu augus.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Neizplatīt dzeloņgurķa sēklas, nesēt tos jaunās teritorijās. Izraut vai nopļaut ziedēšanas sākumā, lai augs nepaspētu nogatavināt sēklas.

AUGĻOS IR GAISA KAMERA, TĀLAB “GURĶĪŠI” PĀRVIETOJAS ARĪ PELDUS, AIZNESOT SĒKLAS LIELĀKOS ATTĀLUMOS.

PUĶU SPRIGANE

Impatiens glandulifera

Недотрога роyleя, недотрога желёзконосная
Indian balsam

PAZĪMES

Puķu sprigane ir viengadīgs balzamīņu dzimtas augs ar sulīgu un mezglos manāmi resnāku stublāju, kas var sasniegt 2–3 m augstumu. Zied no jūnija līdz oktobrim ar sārtiem, violetiem, reizēm baltiem ziediem. Pēc to noziedēšanas veidojas auglis – iegarena pogaļa, kura pēc sēklu nogatavošanās uzplīst un izsviež sēklas.

IZCELSME

Puķu spriganes izcelsmes areāls ir mērenā klimata apgabali Ziemeļindijā, Pakistānā un Nepālā.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Pirmo reizi puķu sprigane ievesta 1839. gadā Anglijā un drīz vien sāka audzēt arī citu valstu dārzos Eiropā. Latvijā konstatēta 19. gs. beigās un pašlaik atzīta par vienu no invazīvajām augu sugām. Īpaši strauji izplatās upju piekrastēs, jo sēklas izplata straume.

IETEKME

Sprigane sasniedz aptuveni 3 m augstumu, veido blīvas audzes un noēno citas lakstaugu sugas. Rada pastiprinātu upju krastu eroziju un augsnes izskalošanos.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Izraut vai nopļaut augus ziedēšanas sākumā, pirms nogatavojušās sēklas. Nesēt un neizplatīt sēklas jaunās teritorijās.

DABISKAJĀ AREĀLĀ SUGA SASTOPAMA 1600–4300 M AUGSTUMĀ VIRS JŪRAS LĪMEŅA. SUGAS LATĪNISKAIS NOSAUKUMS IMPATIENS NOZĪMĒ “NEPACIETĪGĀ”, VAIRĀKĀS VALODĀS ARĪ – “NEPIESKARIES MAN”. TAS TĀDĒĻ, KA AUGS RUDENĪ “IZŠAUJ” SĒKLAS, TIKLĪDZ TAM PIESKARAS.

OŠLAPU KĻAVA

Acer negundo
Клен ясенелистный
Ashleaf maple

PAZĪMES

Ošlapu kļava ir ātraudzīgs vidēja lieluma koks vai daudzstumbrains krūms. Lapas nedaudz līdzīgas oša lapām. Koks ir divmājniēks – tas nozīmē, ka vīrišķie un sievišķie ziedi attīstās uz dažādiem augiem. Vīrišķie ziedi sakārtoti skarveidīgos pušķos, sievišķie – nokarenos ķekaros. Latvijā zied no aprīļa beigām līdz maija vidum, pirms lapu plaukšanas.

IZCELSME

Ošlapu kļavas dabiskais izplatības areāls ir Ziemeļamerika, kur tā sastopama plašās teritorijās no ASV dienvidaustrumu štatiem (Florida) līdz Kanādas dienvidrietumiem (Alberta).

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Sugu apzināti ievada Eiropā kopā ar daudzām Amerikas sugām 17. gs. otrajā pusē. Latvijā mēģināta stādīt 19. gs. sākumā, taču sākotnēji neveiksmīgi, jo stādi izsala. Tomēr jau 20. gs. pirmajās desmitgadēs suga ļoti strauji izplatījās Latvijas dārzos un parkos. Ošlapu kļavas vislielākās audzes veido upju ielejās.

IETEKME

Samazina vietējo sugu daudzveidību, noēnojot citus augus.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Vēlams izvairīties no šīs sugas izmantošanas apstādījumu veidošanā, bet jau izveidojušās audzes maksimāli ierobežot, turklāt sevišķi svarīgi ir samazināt sievišķo augu daudzumu, lai neturpinātos sugas izplatība ar sēklām. Jaunus augus (līdz 1,5 m augstus) vislabāk izraut vai izrakt.

OŠLAPU KĻAVAS MAKSIMĀLAIS VECUMS IR APTUVENI 100 GADI, TAČU PRECĪZI TO NOTEIKT NEVAR, JO TRŪKST GADA PIEAUGUMA GREDZENU.

AMERIKAS ŪDELE

Neovison vison

Американская норка

American mink

PAZĪMES

Amerikas ūdelei ir slaidis, garš ķermenis. Tēviņš ir apmēram 60 cm garš un sver 0,9–1,2 kg. Mātītes mazākas par tēviņiem. Kažoka krāsa ir tumši brūna vai melna, pazode – balta. Ziemā kažoka krāsa kļūst tumšāka. Kājas īsas un spēcīgas, ķepu pirksti daļēji savienoti ar peldplēvi, tādēļ ūdeles ir labas peldētājas un nirējas. Spēj ienirt 4 m dziļumā un zem ūdens nopeldēt ap 20 m. Veiklas arī uz sauszemes. Briesmu brīžos no anāliem dziedzeriem izdala šķidrumu ar nepatīkamu smaku.

Alu iekārto starp koku saknēm, krūmos, akmeņu krāvumos. Bieži ūdele ieņem bebru un ondatru alas.

Pārtiek no bezmugurkaulniekiem, zivīm, abiniekiem, rāpuļiem, putniem un nelieliem zīdītājiem.

IZCELSME

Ziemeļamerika.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Latvijā Amerikas ūdele pirmo reizi konstatēta 1944. gadā pie Gaujas. Tā izplatījusies, izkļūstot brīvībā no fermām un ieceļojot no kaimiņu zemēm, galvenokārt no Lietuvas, kur tā tika izlaista savvaļā.

IETEKME

Aktīvāka, lielāka un agresīvāka nekā Eiropas ūdele, tāpēc sekmē tās un, iespējams, arī sermuļa skaita samazināšanos un izzušanu. Amerikas ūdeļu aizņemtajās teritorijās Eiropas ūdeles, kas te dzīvojušas pirms tām, izzūd 5–10 gados. Nodara zaudējumus zivsaimniecībām, samazina ūdensputnu populāciju.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Amerikas ūdele iekļauta Latvijas nelimitēti medījamo dzīvnieku sarakstā.

KAŽOKS ŪDENSNECAURLAIDĪGS UN BIEZS – 1 CM 2 AUG 20 000–37 000 MATIŅU.

ONDATRA (BIZAMŽURKA)

Ondatra zibethica

Ондатра

Muskrat

PAZĪMES

Ķermenis masīvs, 600–1500 g, tā garums, atkarībā no dzīvnieka vecuma un dzimuma, 23–36 cm. Tēviņi lielāki par mātītēm. Apmatojuma krāsa uz muguras, galvas, sāniem – dažādi brūnie toņi, vēderpuse ir gaišāka. Kažoku maina vasarā. Astes garums pārsniedz vairāk nekā pusi ķermeņa garuma. Tā klāta ar ragvielas plātnītēm, taču saplacināta sāniski, nevis plakaniski kā bebram. Pakaļkājas veidotas kā “dzinējs” peldēšanai – starp pirkstiem ir neliela peldplēve, bet pirkstu un pēdu sānos sarveidīgi matiņi.

Rok alas stāvos krastos vai būvē mājiņu no ūdensaugu atliekām. Ieejas mājiņā vai alā atrodas zem ūdens.

Latvijā ondatra ēd ap 30 sugu augus un arī gliemenes. Barojas noteiktās vietās, kur pamazām krājas augu atliekas un izveidojas t.s. “barības galdiņš”.

IZCELSME

Ziemeļamerika.

IZPLATĪŠANĀS VEIDS

Latvijā ondatra pirmo reizi konstatēta 1961. gadā. Tā ieceļojusi no kaimiņvalstīm. Sakontēji konstatēta Krāslavas un Daugavpils apkārtnē, pēc tam Igaunijas pierobežā, bet vēlāk ieceļoja arī no Lietuvas.

IETEKME

Rokot alas, ondatras apdraud hidrotehniskās būves, dambjus, ceļu un dzelzceļu uzbērumus. Pārnēsā slimības un parazītus.

KO MĒS VARAM DARĪT?

Ondatra iekļauta Latvijas nelimitēti medījamo dzīvnieku sarakstā.

ZEM ŪDENS SPĒJ UZTURĒTIES 12–17 MINŪTES UN NOPELDĒT 30–35 M.